

Oldřich Kittrich

15. červen 1892 Bernartice, 6. září 1940 Ostrava

Akademický malíř

V Bernarticích byla škola ještě docela nová, když po odchodu nadučitele Josefa Kudělky r. 1887 přišel na jeho místo nadučitel František Kittrich. Kittrichovi měli již dvě děti, dceru Marii a syna Miroslava. Rok po příchodu do Bernartic se jim narodila dcerka Božena a za další čtyři roky druhý syn Oldřich. Děti pak ještě přibývalo, celkem jich měli devět, mnozí se dali na kantorskou dráhu. Oldřich k nim vlastně patřil také, jeho hlavním osudem se mu však stalo výtvarné umění. Jeho životní příběh začíná ve středu 15. června 1892. Byly tři hodiny odpoledne, když se ve škole, kde bydleli, ozval dětský pláč...

Narodil se plachým a bázlivým před životem a jeho citlivá duše jako by dovedla reagovat na vnějšíkové popudy jednou výbušně, jindy bolestným stažením. Byl ze všech devíti dětí Františka a Marie Kittrichových snad nejvíc prostoupen touhou po svobodě lidského ducha a myšlení. Z denních zvyklostí a přísně vymezeného času a práce kantorské rodiny denně utíkal do přírody. Dovedl si i intenzitou svého vnitřního tepla zalidnit svou samotou a dotvořit sílu a lásku ke svému kraji a okolí. Vnější svět přijímal svou zvýšenou citovostí. Nemohlo jí ujít nic, co by nebylo hodno kresebného zachycení. Jeho náčrtník se plnil stále novými kresbami. Vytvářel desítky kreseb z Bernartic; prohluboval svůj vztah k přírodě, kreslil náčrty lidí na ulicích. V prostředí domova maloval místa, která důvěrně znal. Do jeho tvoření se dostávaly stále nové inspirační zdroje. Za přijatelný a zajímavý pokládal i nápad pomalovat vepřika v chlívků a při visitaci nezapomněl zachytit alespoň v primitivní karikatuře výrazně objemného mocného hodnostáře, arcibiskupa Bauera.

U rodičů se jeho činy setkávaly s jistými obavami... Jeho zájem potřeboval podporu, která by mu dala vyvrát a zpevnit a rodinná rada tedy rozhodla, že hoch půjde na reálku.

Školním rokem 1904–1905 ho zastihujeme na studiích na zemské vyšší reálce v Lipníku. Odloučení je zkouškou i pro city zdánlivě neotřesitelné a pro povahy nejspolehlivější. Není proto divu, že se chlapani zastesklo. A tento stesk vrací malého Oldřicha zpět domů. Domov je pro něj především místem, kam se vždy může vrátit, když potřebuje volnost a svobodu. Doma se mu nevytýká nedostatek vůle a kázně. A ševcovina, kterou mu pak otec vybral jako příští řemeslo, se mu přece jen příliš nezamlouvala.

Jeho chuť poznávat, chuť malovat, ho vrací na místo, odkud odešel, na reálku.

Ve své pílí, touze a ctižádosti se pokouší o všechny obory umění. Už doma jeho otec – učitel, jak zmiňuje bratr Oldřicha Kittricha Kamil (Ing. Kamil Kittrich, nejmladší bratr O. Kittricha, nar. 11. července 1905) – „vyvolal téměř u všech dětí zájem o hudbu. Byl dobrým varhaníkem a již od svých třinácti let, kdy odešel na studia, si přivydělával hrou. Oldřich s dalšími třemi bratry dali dohromady „koncertní těleso“ (klavír, housle, harmonium). Otec měl také dosti bohatou knihovnu. Většinou to byly spisy Jiráskovy, B. Němcové, Palackého, Havlíčka Borovského, Erbena, Nerudy.“

Oldřich viděl před sebou nekonečné možnosti a chtěl je dokonale využít. Kreslil, psal, veršoval, hrál, zpíval a nakonec dochází k poznání, že to, co ho bude napříště nejvíc vzrušovat, bude kreslení a malba, k nimž má nejvřelejší vztah.

Svá reálná studia dokončil Oldřich Kittrich v Příboře v r. 1911 a „...podrobil se zkoušce dospělosti po rozumu ministerského nařízení č. 10051. Na základě této zkoušky byl všemi hlasy uznán dospělým.“ (Vysvědčení dospělosti vydané v Příboře dne 7. 7. 1911.)

Touha po studiích v Praze, nekonečně chtívá svého naplnění, hořkne v zklamání nadějí. Devět dětí v rodině rozhodlo pro dostupnější krajíc chleba. Bratr Kamil ve svém dopise: „Dodnes však stejně nedovedu pochopit, jak to rodiče nakonec vykouzlili, aby nás všechny nechali vystudovat. Všichni bratři zakotvili v kantořině, sestry se provdaly za učitele. Zkrátka velká kantorská rodina. Jen já jsem se svým inženýrstvím trochu zpronevěřil.“

Oldřich Kittrich tedy odchází r. 1911 na učitelský ústav do Příbora. Podle dochovaných kusých písemných dokumentů se dá usoudit, do jakých podmínek se dostává a jak žije:

10. října 1911 – Listy žloutnou v korunách stromů, pusto a smutno a šero leží v kraji. Půjdu se nahltat poezie podzimku do zahrádkových alejí, vedoucích kolem němých luk a sadů. Nadýchám se zápachu stuchlých větví a trav. A budu se těšit, že sám, uzavřen ve svou duši a nerušen fádňními hlasy hloupých, nízkých dcerek městských jdu stopami toho umírání. Že půjdu cestou, kterou sta a sta lidí přede mnou šla, ale ne s tím pochopením, myšlenkami a mlčením.

26. října – Přijdu z procházky s mnoha myšlenkami. Usednu. Z vedlejšího pokoje ozývají se zvuky podobné těm, jež vydává tokající se prádlo. Je to kašel a chrapot nemocného člověka. Ubohý člověk. Polehával dlouho vyhublý, v tváři namodralý. Otvíral těžce ústa, aby nalapal dechu. Šel k operaci. Nařízli mu hrdlo, očistili, vsadili stříbrnou trubicí. Po čase přijel domů. Nyní dožívá své bytí v mém sousedství. Jeho kašel je tak zvláštní. Vdechnu jeho dech a výpary jeho hlenu. Kluci rámusí a vedle umírá život... Jaká poezie se zde může rodit? Připadám si velmi usouzený. Zítřka se musím vystěhovat.

21. února 1912 – Bezmyšlenková hlava spočívá v dlaních. Široká planina, sněhová od obzoru k obzoru – sníh se jiskří a pláče. Duše letí prostorem nad ní -. Došly jí síly -. Naráží křídla o dýmáky sněhu. Teď upadla a vláčí po zemi křídla. Ticho .... Klid ... Čas k umírání. Zavři oči a umírej .... Někdo zpívá ... Smutně kadence pohřební.

Temno přežralo nervy. Mrtvola leží ve sněhu a duše zbloudila v nekonečnu. Čtvrtá dimenze. Imaginární duch vystoupil z mlhy ... Blíží se, cítím jej ...

6. dubna 1912 – Usedl jsem v čekárně do tmavého kouta. Fadesa nádražních místností pojala mne do své prázdnoty. Dva, tři lidé zívali na lavicích -. Majestátně vstoupila nějaká malá postava, usadila se naproti a zapálila si drahý doutník. Byl to jeden z těch typů, jež nenávidíme při cestování a nevíme proč. Otevřely se dveře a malý ubožáček ustrašeně pohlédl dovnitř. Neměl pravou nohu a jeho berly protivně narážely o dřevěnou podlahu. Nastavil klobouk a lidé mu házeli peníze. Došel k mému protějšku. Pán nepohnul brvou. Bledý hoch chvíli postál. Dva blesky jeho očí, blesky nenávisti, zoufalství a ponížení zasvítily v opovržení. Oh, zabylo mi hořko. Vyskočit, bít a bít, utlouct do krve! A on zůstal klidný. Šťastná bestie! Protože má v prsou kámen a v kapsách peníze.

Tak probíhal od dětství život budoucího kantora a malíře, provázen po celou dobu citovými prožitky. Jeho zádumčivost, naivita, citlivost, bezbrannost, byla střídána statečností a ctižádostí.

Byla to doba jinošského zrání, prodechnuta všemi možnými nesnáze i poznáním. Žil svým mládím a jeho sny a iluzemi. Zdánlivě rozervaná, roztržštěná povaha, odrážející se v různých sporech a někdy i neporozuměním ve škole, a jeho citová duševní hloubka, jemnost, to vše ve skutečnosti vytváří člověka.

V listopadu 1912 dostává Oldřich Kittrich – již kantor – první šanci jako zatímní učitel ve Veřovicích. Nastává období, kdy Kittrich prochází hlubokým rozčarováním. Na své začátky vzpomíná ve svém deníku:

- Řídící Dušek je Veřovjanem tělem i duší. Je to pijan, nevzdělanec a hrubián. Komu mne to jenom můj dobrý osud svěřil k dalšímu vzdělávání? Ubohé kantůrče!

- Počátek je těžký. Ve třídě mám ogary, kteří právě přišli od pasení krav. Když jsem ponejprv vešel do třídy, ani si mne nepovšimli a bavili se dále svým ojedinele hlučným způsobem. Jak tu chasu zkontroluji a budu zušlechťovat, je mi naprostou hádankou. Byt mám prapodivný. Dříve sloužil za konírnu, zdí se obílily, postavila se pec a mé království bylo hotovo. Je v něm nehorázná zima.

- A jak mne zde přijali? Šel jsem se představit školnímu radovi. Vejdou do hostinské místnosti, naplněné vínem a výpary lihových nápojů. Za stolem sedí asi deset občanů, většinou už tak opilých, že nemohli ani vstát. Mezi nimi hostinský /takto šk. rada/, k němuž jsem zamířil a pronesl své poslání. Člověk by neuvěřil: Bylo mi řečeno, že žádného učitele již nepotřebují, dost prý již těch, co zde jsou a na něž prý musejí v potu tváře platit – zkrátka a dobře, abych prý sebral svých pět švestek a táhl, odkud jsem přišel. Musel jsem těm chlapům ukázat svůj dekret, jímž jsem byl jmenován výpomocně ve Veřovicích. Taková pohana. Taková rána v tvář mým snům o ideálním poslání venkovského učitele!

- Řídící pijan, občané pijani, za byt konírna a ve třídě padesát zvlčilých kluků.

V roce 1913 c. k. okresní školní rada ustanovuje Kittricha výpomocným učitelem na trojtřídní obecné škole ve Velkém Petřvaldě, ještě téhož roku odchází opět výpomocně do Loučky. Sedaje jako vězeň ztracen ve svém pokoji, prožil martyrium o to jistě bolestnější, oč sám byl duší senzitivnější než druzí. Ve svých poznámkách charakterizuje svou kantořinu slovy: „Nevděčná věc, málo peněz, hodně dřiny, souchotiny.“

Přes všechny nesnáze se však snažil vychovávat na základě zkušeností z domova. „... Otec se živě zajímal o naše národně obrozenecké tradice. Vychoval řadu venkovských generací v idejích vlastenecké a sociální spravedlnosti. V tomto ovzduší jsme prožívali dětství. Snad proto jsme pak všichni setrvali na straně pokrokových myšlenek.“ – píše Kamil Kittrich.

Rok 1914. Politické události doby byly plny horečného neklidu. Doprostřed Kittrichových pedagogických začátků bezohledně zasáhla dusná atmosféra válečného nebezpečí. Jedním z těch, kteří těžce prožívali svůj osud v uniformě rakouského vojáka, byl i O. Kittrich.

Na frontě byl dvakrát raněn a léčil se později i v italském lazaretu. Ve vojenském válečném prostředí však víc trpěl duševně, viděl-li a prožíval-li všechna ta vzrušení, úzkosti i naděje na hranici mezi životem a smrtí. A také jeho umělecké inspirace vyplývaly z tohoto utrpení.

Vzniklo tak mnoho kreseb dokumentárního rázu, které ukazují na zájem i obavy o člověka, o jeho osud, i když ještě mnohé svědčí o naprosté malířské nezkušenosti svým nápadným drobnopisem, stejně jako všechny jeho před studijní práce, většinou akvarely malých formátů.

Válka skončila, vznikla Československá republika, O. Kittrich se vrací domů. Osud člověka, který touží mnoho vykonat, se dostává do dalšího toku a nastupuje své občanské povolání. Ustanovovacím dekretem byl přijat na trojtřídní obecnou školu v Novém Jičíně, dva roky na to ho Zemská školní rada moravská ustanovuje na základě presentace české okresní rady v Moravské Ostravě odborným učitelem při občanské škole chlapecké v Mariánských Horách (Ustanovovací dekret, vydaný Zemskou školní radou moravskou v Brně dne 13. 12. 1920).

O. Kittrich nachází ženu Františku (roz. Karasovou, nar. 6. prosince 1889), učitelku (sňatek je 28. srpna 1920 v Moravské Ostravě), která jej pak provází dalším životem a která mu pomáhá, aby dosáhl toho, po čem už od mládí toužil. Naplněn snahou najít životnou půdu pro své umělecké cíle, opouští v r. 1921 manželku a dvouměsíčního syna Radomila (nar. 1. července 1921 v Petřvaldě) a odchází na Uměleckoprůmyslovou školu do Prahy.

Od r. 1921 se počítá cílevědomá příprava O. Kittricha pro dráhu umělce. Praha, do které přišel, vstupovala do společenského vývoje, předznamenávaného vznikem národní, hospodářské a hlavně kulturní samostatnosti. Vznikala touha po uměleckém sebeuplatnění. Důležitým momentem v Praze po válce byla první výstava „Tvrdšíjních“, kde se objevilo šest významných malířů. J. Čapek, V. Hofman, R. Kremlíčka, O. Marvánek, V. Špála a J. Zrzavý.

Studia na UMPRUM byla pro O. Kittricha prvním přínosem. Navštěvoval přednášky perspektivy a základů kompozice. Studoval dějiny umění, přednášené historikem dr. J. Pečírkou, navštěvoval ateliérovou kresbu podle živého modelu u J. Schussera, B. Wachsmána, K. Špillara (jednotlivá výroční vysvědčení z UMPRUM).

Osoba J. Schussera však mu udávala prvý a největší příklad. „V jeho ateliéru leží kus ohromné a poctivé práce, která si zaslouží úcty“, píše Kittrich z Prahy své ženě. Nalezené dopisy dovolují dostatečnou rekonstrukci této doby, kterou prožil při velké malířské i kreslířské pili.

13. října 1921 – Profesor prohlásil, že mám jistou ruku a určitou malířskou zdatnost ... Vzal mne do svého ateliéru, ukázal mi spoustu věcí a půjčil mi domů lebku ke studiu. Musím nyní pracovat dvojnásob. Chci, aby viděl u mne vždy jen pokrok ...

20. listopadu 1921 – V neděli zase v přírodě. Žádné barvy – a věř, často bych rád po nich sáhl. Studujeme do největších podrobností strom, větev, list, květ. Tím se stává příroda naším majetkem a můžeme ji kdykoliv věrně reprodukovat. Podobizny modelů, pracované ve škole, kreslíme doma z paměti. Prý se naučím jedenkrát viděné z paměti nakreslit...

29. března 1922 – Dítě, jinak oceněný umělec, se mi zdá jako pedagog strašně kostrbatý. Dnes mne pochválil, což se nestalo už dlouho. Ale co z toho, když každý chce něco jiného. Ted' konečně dostaneme mistra Špillara, modernějšího člověka ...

Kittrichův výtvarný projev se v době studií nepřeléval přes stroze vymezené požadavky školy. „Akt se střevočkem“ působí poněkud sentimentálně, příliš strojeně a nepřesvědčivě. *14. ledna 1923 – Kolik studia je tu třeba a neúnavné práce, abych i já ze sebe setřásl uměleckou negramotnost a nemotornost a naučil se, aspoň do toho stupně, pokud člověku lze...*

Umělecké snahy však byly poněkud zraňovány vnitřními nesnázemi, které vystoupily v cizím okolí jako vytrysklá krev. Byla to opět nevyslovitelná láska ke svým blízkým, zasahována sebemenší maličkostí, stále churavá žena i syn, neutěšená finanční situace, smutek. Nemohla tu někde nebýt obrovská vůle člověka, ctižádost a píle, chuť poznávat a naučit se, která jediná ho držela daleko od domova. Přesto však člověk, který přišel s jasným cílem, začal najednou trpknout čím dál více. Jeho nadání tím také trpělo. Začal se uzavírat do pesimismu, začal si v něm libovat, udělal si z něho doménu.

Zdánlivá roztržitost, odrážející se v jeho činech, sporech a horoucí touze, byla ve skutečnosti psychickým celkem, tvořícím po celý život podstatu jeho bytosti. Tento povahový rys byl také neodlučitelný od jeho uměleckých činů a názorů.

Po čtyřletém absolutorium s vysvědčením učitelské způsobilosti pro střední školy vrací se r. 1925 Oldřich Kittrich do Ostravy. Učí nejdříve na české reálce v Moravské Ostravě, pak přechází na učitelský ústav ve Slezské Ostravě. Po několika letech se vrací opět do Mor. Ostravy na české gymnasium.

Aktivita umělců na Ostravsku se zatím ještě více vzepjala k uskutečňování regionálních cílů, znovu se dostávalo ke slovu úsilí o vytvoření organizačního sdružení výtvarných umělců v Ostravě.

Konečně tu tedy bude stát platforma, na níž je možné podávat veřejnosti, co jí bylo dlouho odpíráno, na níž je možné a také snad i nutné střetávání různých sil, aby stále pokrokovější a modernější mohly zvítězit.

Na toto pole chtějí vstoupit umělci pevně zformováni, s jasným programem. V Ostravě se konečně vytváří umělecký spolek. Předcházela mu schůzka konaná 20. února ve Slezské Ostravě na Baranovci, aby navrhla stanovy příštího spolku; zároveň byl také jmenován prozatímní předseda, Jan Schwarz. Ustavující schůze probíhá 10. března 1926 za přítomnosti A. Handzela, L. Kristina, V. Kutzera, J. Šrámka, J. Klevara, J. Schwarze, F. Vrobela, A. Zapletal a také O. Kittricha.

Zde tedy O. Kittrich vstoupil do kulturního života, do společenství lidí, kteří si byli blízcí uměleckými i politickými myšlenkami i cíli. Nový spolek výtvarných umělců v Ostravě dostal název Moravskoslezské sdružení výtvarných umělců /MSSVU, později MSVU/. Jeho předsedou byl zvolen sochař Augustin Handzel. Oldřich Kittrich zde přijal funkci pokladníka. Oldřich Kittrich své malířské názory tříbí v tomto novém společenství, kde si několik progresivnějších členů začínalo ukládat cíle přesahující průměr krajové tvorby. Sám Kittrich projevil takové snahy na počátku třicátých let.

Ve svém ateliéru v Mar. Horách Kittrich malovat to, co účastně prožíval. Jeho umění je nejtěsněji spjato s jeho vlastním životem i děním jeho doby.

Ostravsko je rázem krajiny, figurálními typy i svým životem bohatým zdrojem námětů pro uměleckou tvorbu. První výstava v nově vybudovaném Domě umění proběhla v prosinci 1926 za účasti umělců Dobeše, Drašara, Držkovice, Bublíka, Hály, Klevara, Dvorského, Handzela, Klingera, Lubojackého, Schwarze, Šrámka, Vrobela, Kristina, Zapletal, Klosse a Kittricha, v létě jí předcházela výstava v Orlové za spoluúčasti spolků „Kunstring“ a „Olsabund“.

Tato první úspěšná výstava se mohla stát dobrým základem a odrazovým můstkem pro další tvorbu a propagaci výtvarného umění.

Řady MSVU se rozšiřovaly. Členy spolku se postupně stali H. Salichová, Drašar, Militký, Sládek, Wünsche, Klinger, Haas, Krívda, Adámek a další.

O. Kittrich se tehdy dostával k umělecké práci velmi zřídka, protože byl především profesorem a jeho výrazný smysl pro zodpovědnost mu nedovoloval tuto práci zanedbávat. Jeho bratr Kamil o tom uvádí: „*Měl vysoké cíle a touhu po větším rozletu. Ale hlavní brzdou většího rozmachu bylo zatížení ve škole a na večerních lidových kursech, kde vyučoval, takže mu zbývala k tvořivé práci vlastně jen neděle.*“

Přes svou uzavřenost byl k osudům druhých velmi citlivý. Byl jemný, řekl bych až noblesní. Dovedl ve svém okolí rozněcovat zájem a lásku k výtvarnému umění. Při našich rozhovorech jsem někdy míval dojem, že až s trýznivou úporností hledá sám ve své práci nový výraz.“

Kittrich celá léta zápasí s jednoduchými náměty, při čemž se drobné úspěchy střídají s nezdary, právě tak jako deprese s novou vírou. Bylo snad chybou, že zkušebním kamenem jeho uměleckých začátků po návratu z Prahy se stala spousta zakázek. Hmotné potíže i starost o zabezpečení rodiny nutily často k práci vyhovující přáním kupujícího. Vznikla tak řada portrétů, ne vždy však podložených citovým vztahem, sledující tehdejší pokleslý měšťácký vkus. Šel-li však touto cestou, znamenalo to, že se rozhodl najít alespoň pevný břeh, od něhož by bylo možno se odrazit. V jeho charakteru není nic nízkého a pokřiveného. Proto i tato díla jsou poctivá a není třeba se s nimi stydlivě skrývat.

Mezi lepší práce tehdejší doby patří „Podobizna hráče“, „Tetička Gombaska“ a také „Podobizna umělcovy choti“ z roku 1928. V dalších pracích můžeme sledovat stopy rodné krajiny, prostředí domova. V těchto krajinách, většinou akvarelech, zůstává objektivisticky popisný.

Avšak O. Kittrich se stále pokouší o nové řešení. Stále jakoby hledal svou notu. Tam, kde jedni byli harmoničtí, on byl disharmonický, tam, kde byli optimisty, on byl pesimista. Jeho snaha mu neponechávala nejmenšího oddechu.

K jeho cti budíž řečeno, že svou aktivní tvorbu od samých začátků prolínal vztahem a angažovaností v ostravském veřejném životě. Uměleckým i politickým myšlenkám stranil zcela v duchu pokroku, účastnil se především práce v MSVU od samého jeho založení a obeslal také několik společných výstav tohoto spolku, nyní stále početnějšího o nové a nové členy.

Sdružení bylo rozšiřováno a tím se snižovala jeho výběrovost. Nastává fluktuace a s ní přichází už v r. 1928 krize, která později vede k úplnému rozkolu ve spolku. Nastává potřeba vytvořit pro mladé pokrokové nastupující umění novou půdu.

V r. 1929 dochází k aktivnímu pokusu ostravskou inteligenci organizovat. Zásadní význam zde získala a ohniskem uvědomovací práce mezi inteligencí se stala „Levá fronta“, k jejímuž vzniku dochází v r. 1929 a zakládajícími členy jsou Alois Cvikl, Hynek Kožušník, Josef Süsser a Adolf Malík. Zvláštní pozornost si zde zaslouží ta skutečnost, že uvnitř této Levé fronty byla zformována samostatná výtvarnická sekce, zastoupená většinou těmi umělci, kteří byli představiteli a propagátory pokrokových myšlenek v MSVU. B. Dvorský, J. Sládek, J. Schwarz, H. Salichová, A. Handzel a – Oldřich Kittrich.

Jak vypráví Hynek Kožušník, Oldřicha sem přivedli jeho bratři arch. Josef Kittrich a ing. Kamil Kittrich. Oldřich Kittrich se tedy zapojuje i zde do aktivní politicko-kulturní činnosti.

V r. 1930, kdy byla poprvé oceněna kulturní činnost MSVU a ministerstvo školství spolku poskytlo částku 10 000 Kčs, bylo rozhodnuto o vydávání reprezentační revue. Měla se stát zároveň jakýmsi pomocníkem integrace spolku. Tato nákladná investice však nepřinesla než dvě neúspěšná čísla. Odpovědným redaktorem „Profilu“, jak byl časopis nazván, byl teoretik dr. Peřich, grafickou úpravu a obálku provedl O. Kittrich.

Snaha po koncentraci vyzněla naprázdno, naopak, výsledek byl zcela opačný, protože neúspěch skepticky poznamenal řadu členů a tak vystupují nové rozpory.

Sdružení bylo považováno stále více za zpátečnické a také O. Kittrich je v r. 1930 dosti prudce v recenzích výstav napadán. Hned v příštím roce objevuje však něco nového. Je to především stále zřejmější úsilí uplatnit zjednodušený plastický tvar jako základní prvek obrazu.

Nelze si však nepovšimnout ani obrazů malovaných před tímto rokem, který je možno považovat za jakousi hranici mezi dvěma etapami. Je to např. obraz „Rybáři“, blízký V. Držkovicovi z některých děl před druhým pařížským pobytem, jako je „Myčka“ apod. Dolní polovinu plochy obrazu zaujímá mohutná vlna břehu, na niž umísťuje dva chlapce v placatých čepicích. Travnatý břeh je malován se snahou po uvolnění delšími tahy. Charakter malby směřuje k sumarizaci a pevně objemovosti a forma je uzavírána jasnou pregnantní konturou. V unaveném gestu skloněných hlav je cítit nádech melancholie, výraz zádumčivosti a málomluvnosti.

V dalších dvou obrazech, „Kamelot“ a „Portrét syna“, vystačí se slohovými prostředky, které si vytvořil dříve. Zůstává věren svým hnědým a hnědavým zelením. „Portrét syna“ je v porovnání s „Kamelotem“ přísnější, noblesnější, barevně lokální plochy modré čepice a hnědého kabátu jsou ještě sevřeny černomodrou linií. Pozadí tvoří prostá, ničím nerušená šedavá plocha. Z „Kamelota“ vychází jakési uvolnění, neobyčejná prostota a ležérnost. I v barevném pojednání je zde větší volnost. Dominantu figury doprovázejí úsporné náznaky dějového prostředí. Forma je plastičtější, přitom však štětec doplňuje tuto modelaci místy linií.

Plodný rok 1931 přinesl O. Kittrichovi ovoce v jeho tvorbě. Díla vzniklá v tomto roce a později jsou velmi disciplinovaná ve výrazu, přísná ve svém barevném podání. „Sedící akt“ znázorňuje typ ženy, viděné v celé živoucnosti, ženy plných forem, oblých paží, silných ramen, tak jak je měl rád už R. Kremlička. Vážná jednoduchost zdůrazňuje spíš průměrnost lidského typu. Kittrich zde vyklenul tvary ramen, zad, prsou ve snaze zachytit jistou smyslnost, milostnost, i když trochu ostýchavou. Bělavá pleť těla je prostoupena růžovými polostíny, které jsou doplněny štětcovou obrysovou kresbou. Prostředí je opět ztlumeno. Vliv Kremličky je tu až nápadně patrný. Je v zjednodušené objemovosti, do níž jsou vkreslovány zběžné detaily a také v užití liniového prostředku. Tento kremličkovský impuls je pochopitelný, uvážíme-li poměrně častý pobyt tohoto malíře v Ostravě.

Skicovitě pojatá malá práce „Dívčí hlavy“ znamená opět příbuznost s R. Kremličkou i ve své hnědočervené barevnosti. Charakter malby připomíná také V. Špálu. Tato volná malba s kresebnými akcenty odhaluje v nejvyšší míře přirozenost, chválu prostoty a poetickou něhu.

Ostravský motiv ze Slezské je malován víc impresionisticky, ovšem ještě bez prchavých kouzel se světlem a atmosférou. Třípásová prostorová kompozice vychází od chalup a zídek v popředí, od nichž se oko odráží na široké typicky ostravské panorama. Z celého obrazu dýchá smutné šeré ovzduší zimy. Zdá se, jakoby O. Kittrich tvořil krajiny snadněji a bez obtíží, zatímco jiné motivy důkladně promýšlí, několikrát překresluje a komponuje. Oldřich Kittrich hledá a chce najít ve světě plném násilí a hanebnosti útěchu. Chce ji dát svým obrazům. Jedním z prvních obrazů se sociální aspektem, v němž se mu podařilo vyjádřit tvrdou, skleslou únavu, vnitřní boj člověka, touha po lásce a nedůvěra v ní, je „Rozchod“. Jednou je to kolorovaná kresba, druhá je olejomalba. Figura muže s kostnatým obličejem a unavenými očima, širokých hranatých ramen v mírném kontrastu je postavena přesně na středové ose obrazu. Proti němu v jakémsi naléhavém postoji dívka, ovíjející jej dlouhým bílým obloukem své levé paže. Zatímco v kol. kresbě je pozadí vyplněné černými liniemi a skvrnami, v olejomalbě najednou ustupuje prostor i barvy městské krajiny, aby postava člověka promluvila svéprávnou řečí. V obou případech tvoří černá přízvyky jakési retuše obrysových linií.

V neustálém hledání jednoduchého tvaru redukuje jej až na nejjednodušší holou výtvarnou větu, omezenou i v barevnosti. Podobně jako J. Král a A. Procházka, členové brněnské Skupiny, se snaží projevovat zájem o problémy formy. „Zátiší se džbánkem a vajíčkem“ se svou racionalizací tvaru výrazně odlišuje od citově něžných květinových zátiší dřívější doby. Situace v regionálním umění se dále vyvíjí v kolejích nespokojenosti a neshod. MSVU se začíná dostávat do slepé uličky. R. 1934 přinesl téměř úplné rozštěpení na dvě křídla. Mnozí umělci se Sdružením odmítali vystavovat. Podzimní výstavy v tomto roce se nezúčastnil ani O. Kittrich. Stále pevnější příklon k brněnské Skupině a tím také k pražskému Mánesu znamenal posun dopředu. A zbývá už jen krok, aby se zrodil v Ostravě nový mladý pokrokový výtvarný spolek.

Ještě však něco o poslední společné výstavě před rozštěpením MSVU v listopadu 1933. Uprostřed ostatního malířského průměru a podprůměru se objevilo umění dobré a poctivé. O. Kittrich zde vystavoval mj. obraz „Z hery Monte Carlo“.

Figury zde vyplňují téměř celou obrazovou plochu, jsou modelovány zelenomodrými šedi. Ač působí přirozeně jako prostý výsek skutečnosti, promyšlen v rozmístění figur, přece jen je to opět hluboce psychologický obraz, silně expresivní ve své vnitřní podstatě. Najednou je tu na okraj obrazů vysunuta roztrpčená, skleslá i hrdá žena, zahalená v bílém závoji, která kontrastuje se sedící postavou muže, až beckmanovsky zhrublou, rozloženou do opěradla

židle. Zvláštní neklid se vznáší nad tímto obrazem; neklid, který je dán jakýmsi rozporem, v němž se člověk musí rozhodnout pro jednu z možností.

Touto výstavou v r. 1933 tedy proběhla poslední společná akce MSVU a rok na to dochází ve spolku k rozhodující recesi. Veškerá snaha nově zvoleného předsedy J. Šrámka (po odchodu dr. Černohorského z této funkce) a celého vedení po znovu scelení vyzněla zcela hluše. Rozpory nabývaly takových rozměrů, že neexistovala cesta, která by je mohla řešit jinak než vytvořením nového spolku. Tato nutnost byla neodvratná a nebylo lze ji zastavit, tak jako nelze zastavit ani celkový vývoj.

Dne 12. října 1935 byl založen aktivní výtvarný spolek, který se dal cele do služeb progresivních sil. Dostal název „Výtvarní umělci Mor. Ostravy“ (VUMO) a jeho členové se postupně stali i členy „Mánesa“, tak jako tomu bylo u brněnské skupiny.

V prvním roce se ještě O. Kittrich výstavy VUMO v Domě umění neúčastnil, ale rok 1935 pro něho znamená pokračování v hledání výrazu a jeho vyjádření. Maluje obraz „Chudá matka“, z něhož zní i sociální akcent, citový přízvuk dobové atmosféry.

Hlavním nositelem výrazu je lidská postava, figurální dominantu doprovázejí jen úsporné náznaky prostředí. Proti šedému se zelenošedému pozadí krajiny, pohádkově náznakové, pusté, se smutnými chalupami a s jediným pahýlem stromu, stojí figura, jakožto nositelka ideje – matka s dítětem v náručí, typický symbol života a naděje i tam, kde smrt se zdá jediným pánem světa. Je tu blízko k J. Čapkovi námětem i výrazem; v matčině náručí se choulí dítě, chráněné celým jejím tělem, rameny, pažemi, mateřským citem. Matčin chudý oděv je promyšlen v barevných kontrastech červeného tmavého kraplaku blůzy a tmavého okru sukne se zeleným šátkem okolo krku. Barvy jsou natírány čapkovskými dlouhými tahy štětce.

V neustálém hledání jednoduchého tvaru omezuje jej O. Kittrich až na nejjednodušší holou výtvarnou větu v barevnosti omezenou na dva tóny, šedý a modravý, aniž by ale ztrácel vztah ke skutečnosti. „Žena s dětmi“ zobrazuje symbolickou, tragickou bílou postavu ženy. Figura je vysoká a štíhlá až k hubenosti s unaveným gestem povolených protáhlych rukou, po obou stranách děti, zachycené v pohybu, v otázkce, ve smutku. Zjednodušení neubírá nic na účinnosti, naopak, myslím, že účín ještě zesiluje.

V kresbě „Dívka zalévající květiny“ je možno pokládat za moderní snahu po zjednodušení, úsilí o redukci hmoty. Tělesné formy jsou zjednodušeny, ale ne ještě deformovány, je také uchován uzavřený obrys. Do značné míry je tu vidět vliv J. Krále, který např. ve svých obrazech Studentka a Dívka naznačil a možná i víc rozvedl tento výrazový prvek. Možná, že byl Kittrich příliš intelektuální, aby mohl převzít z této inspirace, která vycházela z brněnské Skupiny, víc než zvýšený zájem o geometrické zjednodušení tvarů.

To je tedy O. Kittrich ve svých krajních pokusech o hledání nejjednodušší výtvarné věty.

Najednou však v jeho životě nastává změna, zvrát, který je dán vnitřní tragikou a také tragikou konce třicátých let, znamenajících pro lidstvo opět válečné nebezpečí.

Ostravský nově založený výtvarný spolek VUMO, který si dal do svého programu tolik progresivních myšlenek, tedy nemá vyhlídek na delší trvání. Rokem 1936 začaly výstavy VUMO v Domě umění, ale třetí výstavou činnost tohoto levě zaměřeného spolku zcela zaniká a r. 1937 je vlastně závěrem skutečného kulturního rozkvětu, kterým Ostrava ve třicátých letech procházela. Tímto rokem také končí spoluúčast O. Kittricha na výstavách výtvarného umění.

Kittrich maluje dál své obrazy, v nichž se jakoby odvracel od jemných tlumených barev a lapidární konturové kresby, maluje výraznějšími barvami, v nichž převažuje modrá, zelená, fialová, nanesenými zřetelnými štětčovitými tahy. Tato díla jsou zpovědí, jež ho vykupuje z bolesti, viny, zklamání, jež chce dobývat alespoň částečné vítězství nad svým já, svíjejícím se pod tíhou života.

Obraz „V okně“, proporcionálně poněkud nepřesný, je tím víc expresivní ve snaze po explozi vnitřního světa, v té době tak komplikovaného a složitého. Dvojice v okně je komponována po diagonále, vycházející z levého dolního rohu, která prochází okenní římskou oběma těly nahoru. Přesně nad středem je proti zelenému pozadí a modrofialovým šatům umístěna růžová chorobně bleďá pleťovka dívčího obličejce, po ose pod ní vystupuje opět stejně zbarvená ruka. Muž působí dojmem tvrdosti, ale i zádumčivosti a jakési neúčasti. Fialově-

hnědá barva jeho pleti víc ladí s celkovou barevností. Od sebe odvrácené hlavy, stejně i v obraze „Dvojice“, dávají tušit jakousi skutečnost plnou rozporů, v níž je nutno se rozhodnout, ale není to snadné. Tváře se ocitají každá jakoby ve zcela jiném, neznámém světě. Co komu přinese tento svět?

Plynulý život umění na Ostravsku je narušen r. 1938 nacistickou okupací, která rdousí a ochromuje veškerý život národa. Trýznivý rytmus nelidské beznaděje, hrůza, nebezpečí smrti, bolest, děs.

V Moravské Ostravě žije nemocný malíř, prožívající drsnost vlastního osudu. Životní situace byla čím dál více tísnivější. Nemoc rve z těla bytost, ze života zbývají vzdálené ozvěny vzpomínek. Pátek 6. září 1940 – život Oldřicha Kittricha je navždy uzavřen.

Oldřich Kittrich byl člověkem silně citlivého nitra. Chtěl a toužil proniknout do života, dokázat v něm mnoho. Byl to měkký člověk tvrdé doby, slábnoucí vždy svým citovým anarchismem. Jeho dílo je velmi pravdivé, je proteplené citem, žaluje na nelidství a zrady života. Kittrich se upíná k vítězství a potká-li porážku, zraňuje ho její trpkost. Všechno, co bylo tímto malířem namalováno, muselo být vysloveno, i když ne vždy mohlo být veřejně vystaveno.

V regionálním umění ostravském má i on určitě své důležité místo jako vychovatel, malíř a pokrokový člověk.

Další obrazy

Obraz Svinovská elektrika z r. 1937 (35 x 28 cm) byl publikován v POODŘÍ č. 1/2013 u příspěvku věnovanému knize Jarmile Glazarové Roky v kruhu.

Obraz Ženský akt, olej na papíře, 78 x 65 cm naleznete v barevné příloze.

Obraz Bárky, 1932, olej, 31 x 25 cm najdete na třetí straně obálky.

Text byl zpracován s využitím diplomové práce Boženy Gieckové „Malíř Oldřich Kittrich“ z roku 1969 (Pedagogická fakulta v Ostravě, Katedra výtvarné výchovy), která vycházela ze zdrojů uvedených níže.

Za poskytnutí diplomové práce děkuji Ing. Petru Kittrichovi, za informace týkající se Bernartic nad Odrou paní Iloně Stavinohové a za sdělení o dílech O. Kittricha ve sbírkách Galerie výtvarného umění v Ostravě Mgr. Petru Beránkovi.

Použité zdroje

Archivní materiály Galerie výtvarného umění v Ostravě

Zachované osobní doklady a úřední listiny

Drobné novinové zmínky a kritiky výstav MSVU

Katalog posmrtné výstavy (v září 1941 proběhla v Galerii výtvarného umění v Ostravě jeho posmrtná souborná výstava)

Rozhovory s V. Hýlem, H. Kožušníkem, J. Obšilem, prof. Ing. R. Kittrichem a jeho ženou

Písemné zprávy H. Salichové, A. Lubojackého, Ing. Kamila Kittricha

Almanach MSVU

Almanach 10 let Domu umění

Almanach z výstavy soudobé kultury v Brně 1928

Dvě čísla časopisu Profil z r. 1930

P. Holý, Augustin Handzel

P. Holý, Vývoj kultury na Ostravsku

V. Hýl, Kronika MSVU

H. Kožušník, Cesta ostravské inteligence k třídnímu uvědomění

Článek vyšel v POODŘÍ 2/2013, s. 41–54.

Fotografie a ilustrace z archivu pana Petra Kittricha:

Oldřich Kittrich ve svém ateliéru.

Kresba z 1. světové války.